t. LXIII, nr 1/2022 DOI 10.33226/0032-6186.2022.1.1

Prof. dr hab. Gertruda U ci ska
Centrum Badań nad Zabezpieczeniem Społecznym
Uniwersytet Warszawski
ORCID: 0000-0001-7379-5156
e-mail: g.uscinska@uw.edu.pl

Ubezpieczenie zdrowotne osób prowadzących pozarolniczą działalność i osób współpracujących — zasady podlegania oraz ustalania podstawy wymiaru składek

Health insurance for persons running non-agricultural activity and cooperating persons — the rules concerning the obligation to be insured and contribution calculation basis

Streszczenie
Od 1 stycznia 2022 r. weszły w życie liczne zmiany w polskim prawie podatkowym i ubezpieczeniowym. Ich wdrożenie jest częścią rządowego programu „Polski Ład", którego celem jest odbudowa gospodarki po pandemii COVID-19. W ubezpieczeniach największe zmiany dotyczą zasad ustalania składki na ubezpieczenie zdrowotne. Zróżnicowano m.in. zasady określania podstawy wymiaru tej składki w zależności od formy opodatkowania dochodów/przychodów. W artykule opisano aktualnie obowiązujące zasady podlegania ubezpieczeniu zdrowotnemu i określania podstawy wymiaru składki na to ubezpieczenie w odniesieniu do osób prowadzących pozarolniczą działalność i osób współpracujących. Przedstawiono zasady dotyczące zarówno osób, dla których ta działalność jest jedynym źródłem przychodów, jak i przypadki tzw. zbiegów tytułów do ubezpieczenia. Tekst odnosi się do stanu prawnego na dzień 1 stycznia 2022 roku.

Słowa kluczowe
ubezpieczenie zdrowotne, pozarolnicza działalność, podstawa wymiaru składki na ubezpieczenie zdrowotne, stopa procentowa składki, formy opodatkowania

JEL: H, J, K, P

Abstract
Since 1 January 2022, numerous changes to the Polish tax system and social insurance came into force. Their implementation is a part of the government program "Polish Deal", the aim of which is to rebuild the Polish economy after the COVID-19 pandemic. Insurance-wise, the biggest changes concern the contribution calculation basis of health insurance. The basis depends on the form of taxation of the contribution payer. The article describes the current rules of health insurance obligation and contribution calculation basis of that insurance for persons running non-agricultural activity, as well as cooperating persons. The examples were given concerning situation of persons, for whom that activity is the only source of income, as well as cases of coincidence of multiple obligations of insurance.

Słowa kluczowe
health insurance, non-agricultural activity, contribution calculation basis, contribution rate, forms of taxation

Wprowadzenie

Z dniem 1 stycznia 2022 r. weszła w życie większość z nowych zasad dotyczących danin publicznych w Polsce. Zostały one określone w rządowym programie „Polski Ład”[1], którego celem — jak piszą jego autorzy — jest odbudowa polskiej gospodarki po pandemii COVID-19. Nowe rozwiązania dotyczące m.in. ubezpieczenia zdrowotnego znalazły się zarówno w podstawowych aktach prawnych regulujących zasady podlegania temu ubezpieczeniu, jak i w powiązanych z nimi uregulowaniach dotyczących m.in. zasad systemu podatkowego czy obowiązków związanych z prowadzeniem działalności pozarolniczej (ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych[2], ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych[3]).

Nowe zasady ustalania składki zdrowotnej dotyczą 2,86 mln płatników składek (przedsiębiorców, pracodawców) oraz 17,69 mln osób ubezpieczonych w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych. Składka pobierana jest na ubezpieczenie zdrowotne, z którego korzystają ubezpieczeni i członkowie ich rodzin, czyli praktycznie całe społeczeństwo.

Poniżej w syntetyczny sposób przedstawiono aktualne (obowiązujące od 1 stycznia 2022 r.) zasady dotyczące ubezpieczenia zdrowotnego osób prowadzących pozarolniczą działalność oraz osób współpracujących, w tym dotyczące podlegania temu ubezpieczeniu oraz ustalania podstawy wymiaru składek. Obecnie w przypadku ubezpieczenia zdrowotnego kryterium różnicującym te zasady jest forma opodatkowania dochodów lub przychodów z pozarolniczej działalności. To zróżnicowanie zostało uwzględnione w prezentowanej analizie.

Ubezpieczenie zdrowotne osób prowadzących pozarolniczą działalność i osób współpracujących

Do końca 2021 r. dla wszystkich osób prowadzących działalność pozarolniczą albo korzystających z ulgi na start składka na ubezpieczenie zdrowotne wynosiła 9% podstawy jej wymiaru. Od 1 stycznia 2022 r. wprowadzono istotne zmiany dotyczące wyliczenia składki na ubezpieczenie zdrowotne, jej rozliczenia i opłacenia. Wprowadzono też nowy tytuł do ubezpieczenia zdrowotnego oraz nową grupę osób zwolnionych z opłacania składki[4].

Podleganie ubezpieczeniu zdrowotnemu

Osoby prowadzące pozarolniczą działalność, osoby korzystające z „ulgi na start” oraz osoby współpracujące podlegają ubezpieczeniu zdrowotnemu, jeżeli mają obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) — w tym Polski — i mieszkają w którymkolwiek państwie członkowskim UE lub EFTA, ale też jeżeli nie mają obywatelstwa tych państw, a w Polsce przebywają na podstawie:

- ❒ wizy w celu wykonywania pracy,
- ❒ zezwolenia na pobyt czasowy, z wyłączeniem zezwolenia udzielonego na podstawie art. 181 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach[5], lub zezwolenia na pobyt stały,
- ❒ zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej,
- ❒ zgody na pobyt ze względów humanitarnych,
- ❒ zgody na pobyt tolerowany.

Ponadto ubezpieczeniu zdrowotnemu podlegają osoby prowadzące działalność/współpracujące, które uzyskały w Polsce status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą albo korzystają z ochrony czasowej, oraz osoby, które nie mają obywatelstwa państwa członkowskiego UE lub EFTA, ale legalnie mieszkają w innym niż Polska państwie członkowskim UE lub EFTA. Ponadto ubezpieczeniem zdrowotnym objęte są też osoby, które są objęte polskimi ubezpieczeniami społecznymi z tytułu pozarolniczej działalności/współpracy, mają obywatelstwo państwa członkowskiego UE lub EFTA, ale nie mieszkają w państwach tego obszaru.

Osoby współpracujące podlegają obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego od dnia rozpoczęcia współpracy do dnia jej zakończenia.

Osoby prowadzące pozarolniczą działalność lub korzystające z „ulgi na start” podlegają obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego od dnia rozpoczęcia działalności do dnia jej zakończenia. Obowiązek ten nie dotyczy jednak okresu zawieszenia działalności w CEIDG[6]. W okresie zawieszenia można dobrowolnie zgłosić się do ubezpieczenia zdrowotnego, składając wniosek do Narodowego Funduszu Zdrowia.

W okresie korzystania z „ulgi na start”, a także okresie ubezpieczenia jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność albo osoba współpracująca można zgłosić do ubezpieczenia zdrowotnego także członków rodziny.

Od 2022 r. składki zdrowotnej z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności nie będzie musiała opłacić osoba, która równocześnie pozostaje w stosunku pracy i podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne z tytułu zatrudnienia nie będzie przekraczać minimalnego wynagrodzenia i jednocześnie:

- ❒ przychody, które osiąga z pozarolniczej działalności, nie są wyższe niż 50% minimalnego wynagrodzenia,
- ❒ opodatkowanie działalności ma formę ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych.

Ponadto od 2022 r. prowadzenie działalności twórczej i artystycznej, wykonywanie wolnego zawodu nie jest już traktowane jako prowadzenie odrębnego rodzaju działalności. Rodzajami działalności pozostaje jedynie działalność gospodarcza prowadzona w formie spółki cywilnej, jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki jawnej, spółki komandytowej, spółki partnerskiej. Tylko od tych rodzajów działalności, w razie prowadzenia kilku jednocześnie, trzeba opłacać składki zdrowotne.

Podstawa wymiaru składki

Do końca 2021 r. obowiązywały jednolite zasady ustalania podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie zdrowotne dla wszystkich osób prowadzących pozarolniczą działalność oraz korzystających z „ulgi na start".

Od stycznia 2022 r. zasady te są różne, gdyż zostały uzależnione od formy opodatkowania dochodów uzyskiwanych przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność. Z tego powodu inaczej podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie zdrowotne będą ustalać osoby prowadzące działalność opodatkowaną na zasadach ogólnych (według skali podatkowej oraz podatkiem liniowym), inaczej opodatkowaną ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych, jeszcze inaczej opodatkowani w formie karty podatkowej oraz pozostałe osoby prowadzące pozarolniczą działalność.

Opodatkowanie podatkiem na zasadach ogólnych

Opodatkowanie na zasadach ogólnych dotyczy prowadzących działalność i współpracujących opłacających podatek dochodowy według skali lub podatek liniowy i uzyskujących dochody z działalności gospodarczej w rozumieniu przepisów ustawy o PIT.

Miesięczna podstawa wymiaru składki stanowi dochód uzyskany w miesiącu poprzedzającym miesiąc, za który opłacana jest składka. W przypadku jednak gdy podstawa wymiaru składki na ubezpieczenie zdrowotne jest niższa od kwoty minimalnego wynagrodzenia obowiązującego w pierwszym dniu danego roku składkowego, podstawę wymiaru składki stanowi kwota tego minimalnego wynagrodzenia.

Kwota minimalnego wynagrodzenia, która wyznacza dolny limit najniższej podstawy wymiaru składki, obowiązuje za wszystkie miesiące roku składkowego trwającego od 1 lutego danego roku do 31 stycznia roku następnego i jest ona ustalana na podstawie minimalnego wynagrodzenia obowiązującego w pierwszym dniu danego roku składkowego.

Zasady te wchodzą w życie od 1 lutego 2022 r. po to, aby zachować okres przejściowy i wydłużyć czas na ustalenie podstawy wymiaru składki. Zatem na wysokość składki za luty 2022 r. wpływ ma dochód uzyskany w styczniu 2022 r.

Za styczeń 2022 r. składka zdrowotna naliczana jest na zasadach obowiązujących do 31 grudnia 2021 r., tj. od 75% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia[7]. Stopa procentowa składki za ten miesiąc wynosi 9% podstawy wymiaru.

Ustalając miesięczny dochód, nie uwzględnia się przychodów osiągniętych w okresie zawieszenia wykonywania działalności gospodarczej na podstawie przepisów ustawy z 6 marca 2018 r. — Prawo przedsiębiorców, jak też poniesionych w tym okresie kosztów uzyskania przychodów w rozumieniu ustawy o PIT.

Przykład

X prowadzi działalność gospodarczą, z której przychody są opodatkowane według zasad ogólnych. W styczniu 2022 r. jego przychody wyniosły 5000 zł, w lutym 9000 zł, a w marcu 13 000 zł. Koszty poniesione przez X to: w styczniu 4000 zł, w lutym 2000 zł, a w marcu 8000 zł. Opłacane składki na ubezpieczenia emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe za wskazane miesiące zostały zaliczone do kosztów uzyskania przychodów. Podstawa wymiaru składki na ubezpieczenie zdrowotne:

a) za styczeń — jest obliczana na zasadach obowiązujących w grudniu 2021 r., czyli podstawę stanowi 75% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w IV kwartale 2021 r.,
b) za luty — jest to kwota minimalnego wynagrodzenia, tj. 3010 zł, gdyż dochód ustalony za styczeń (5000 zł — 4000 zł = 1000 zł) jest niższy od tej kwoty,
c) za marzec — jest to kwota dochodu za luty, tj. 7000 zł, ustalonego w następujący sposób: suma przychodów za styczeń i luty minus suma kosztów za te miesiące minus dochód za miesiące poprzednie (5000 zł + 9000 zł) – (4000 zł + 2000 zł) – – 1000 zł = 7000 zł,
d) za kwiecień — jest to kwota dochodu za marzec, tj. 5000 zł ustalonego w następujący sposób: suma przychodów za styczeń, luty i marzec minus suma kosztów za te miesiące minus dochód za miesiące poprzednie, czyli (5000 zł + 9000 zł + + 13 000 zł) – (4000 zł + 2000 zł + 8000 zł) — (1000 zł + + 7000 zł) = 5000 zł.

Dla przedsiębiorców opodatkowanych na zasadach ogólnych (według skali podatkowej oraz podatkiem liniowym) oraz opodatkowanych ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych oprócz miesięcznej podstawy wymiaru składki zdrowotnej wprowadzono również roczną podstawę wymiaru. Umożliwi ona rozliczenie składki po zakończeniu danego roku.

Roczna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenie zdrowotne jest ustalana za okres roku składkowego, trwającego od 1 lutego danego roku do 31 stycznia roku następnego. Roczną podstawę wymiaru stanowi dochód z działalności gospodarczej, ustalony za rok kalendarzowy jako różnica między osiągniętymi przychodami (w rozumieniu ustawy o PIT) a poniesionymi kosztami uzyskania tych przychodów, pomniejszony o kwotę opłaconych w tym roku składek na ubezpieczenia emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe, jeżeli nie zostały zaliczone do kosztów uzyskania przychodów.

Jeżeli podstawa wymiaru składki na ubezpieczenie zdrowotne jest niższa od kwoty stanowiącej iloczyn liczby miesięcy w roku składkowym podlegania ubezpieczeniu zdrowotnemu i minimalnego wynagrodzenia obowiązującego w pierwszym dniu roku składkowego, to podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie zdrowotne za ten rok składkowy stanowi ta kwota (czyli liczba miesięcy podlegania ubezpieczeniu x minimalne wynagrodzenie).

Ustalając roczny dochód, nie uwzględnia się przychodów osiągniętych w okresie zawieszenia wykonywania

działalności gospodarczej[8], jak też poniesionych w tym okresie kosztów uzyskania przychodu w rozumieniu ustawy o PIT.

Przykład

X prowadził działalność gospodarczą opodatkowaną według zasad ogólnych (skala podatkowa) od 1 marca do 31 grudnia 2022 r. Za ten rok uzyskał dochody w wysokości 28 900 zł. Suma minimalnego wynagrodzenia za 10 miesięcy 2022 r. wyniosła 30 100 zł (10 × 3010 zł), dlatego jego roczna składka nie może być niższa od 2709 zł (30 100 zł × 9%).

Przykład

Y prowadził działalność gospodarczą opodatkowaną w formie podatku liniowego od 1 sierpnia 2022 r. do 31 grudnia 2022 r. W tym okresie uzyskał dochody z działalności gospodarczej w wysokości 21 000 zł. Roczna podstawa wymiaru nie może być niższa od kwoty: 15 050 zł (liczba miesięcy podlegania x minimalne wynagrodzenie: 5 × 3010 zł).

Roczna składka nie może być niższa od kwoty: 1354,50 zł (15 050 zł × 9%).

Wysokość rocznej składki obliczonej od dochodu rocznego: 1029 zł (4,9% × 21 000 zł). Dlatego też roczna składka na ubezpieczenie zdrowotne Y wynosi 1354,50 zł.

Opodatkowanie zryczałtowanym podatkiem od przychodów ewidencjonowanych

Miesięczną podstawę wymiaru składki w przypadku osób, które prowadzą działalność opodatkowaną w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych za każdy miesiąc podlegania ubezpieczeniu zdrowotnemu i rozliczają składkę na ubezpieczenie zdrowotne od miesięcznej podstawy wymiaru, stanowi:

- 60% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w IV kwartale, jeżeli przychody z działalności gospodarczej w rozumieniu ustawy o podatku ewidencjonowanym, osiągnięte od początku roku kalendarzowego, nie przekroczyły 60 000 zł,
- 100% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w IV kwartale, jeżeli przychody z działalności gospodarczej w rozumieniu ustawy o podatku ewidencjonowanym, przekroczyły 60 000 zł i nie przekroczyły 300 000 zł,
- 180% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w IV kwartale, jeżeli przychody z działalności gospodarczej w rozumieniu ustawy o podatku ewidencjonowanym, przekroczyły 300 000 zł.

Oznacza to, że w przypadku przekroczenia kwoty przychodów w danym miesiącu, za ten miesiąc rozlicza się składkę od podstawy jej wymiaru obowiązującej dla kolejnego progu przychodów.

Ustalając wysokość przychodów dla celów wyznaczenia podstawy wymiaru składki, nie uwzględnia się przychodów osiągniętych w okresie zawieszenia wykonywania działalności gospodarczej.

Przykład

X jest wspólnikiem spółki cywilnej od 2019 r. W 2022 r. rozlicza się z podatku dochodowego, stosując ryczałt od przychodów ewidencjonowanych. W styczniu 2022 r. przychody z działalności gospodarczej wyniosły 58 000 zł, do końca lutego suma przychodów liczonych od początku 2022 r. wyniosła 90 000 zł, do końca marca 120 000 zł, do końca kwietnia 200 000 zł, do końca maja — 250 000 zł, a do końca czerwca — 280 000 zł. Od 1 lipca do 30 września wspólnicy zawiesili działalność, a w październiku nie mieli przychodów, a więc suma przychodów nadal wynosiła 280 000 zł. Do końca listopada osiągnięte przychody wyniosły 300 010 zł, a od 1 grudnia 2022 r. wspólnicy ponownie zawiesili działalność.

X za styczeń 2022 r. musi rozliczyć składkę na ubezpieczenie zdrowotne od podstawy wymiaru wynoszącej 60% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w IV kwartale, za okres od lutego do czerwca i za październik 2022 r. od 100% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w IV kwartale, a za listopad 2022 r. od 180% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w IV kwartale.

Jeśli osoba prowadząca działalność gospodarczą stosuje w danym roku opodatkowanie w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych, przy ustaleniu miesięcznej podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie

Tabela 1. Roczna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenie zdrowotne

Wysokość przychodu z działalności	Sposób liczenia podstawy rocznej składki zdrowotnej
Do 60 tys. zł	Liczba miesięcy w roku kalendarzowym podlegania ubezpieczeniu zdrowotnemu x kwota 60% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w IV kwartale
60 tys. zł — 300 tys. zł	Liczba miesięcy w roku kalendarzowym podlegania ubezpieczeniu zdrowotnemu x kwota 100% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w IV kwartale
Więcej niż 300 tys. zł	Liczba miesięcy w roku kalendarzowym podlegania ubezpieczeniu zdrowotnemu x kwota odpowiadająca 180% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w IV kwartale

Źródło: opracowanie własne.

zdrowotne może przyjąć kwotę przychodów uzyskanych w poprzednim roku kalendarzowym, jeśli prowadziła działalność gospodarczą przez cały poprzedni rok kalendarzowy (nawet jeśli w poprzednim roku stosowała formę opodatkowania według zasad ogólnych). Tak ustalona podstawa wymiaru musi być stosowana przez cały rok za wyjątkiem przypadków, w których działalność zostanie zakończona, a następnie podjęta zostanie nowa działalność gospodarcza.

Przyjętą kwotę przychodów uzyskanych w poprzednim roku kalendarzowym pomniejsza się o kwotę opłaconych w poprzednim roku kalendarzowym składek na ubezpieczenia emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe, jeżeli nie zostały zaliczone do kosztów uzyskania przychodów lub odliczone od dochodu, na podstawie ustawy o PIT.

Opodatkowanie w formie karty podatkowej

Dla osób prowadzących działalność i rozliczających podatek w formie karty podatkowej miesięczną podstawę wymiaru składki zdrowotnej stanowi minimalne wynagrodzenie obowiązujące 1 stycznia danego roku. Składka w tej wysokości obowiązuje od 1 stycznia do 31 grudnia danego roku.

Osoby, które prowadzą działalność opodatkowaną według innych zasad

Osoby, które prowadzą działalność opodatkowaną według innych zasad niż opisane wyżej, oraz osoby z nimi współpracujące opłacają miesięcznie składkę zdrowotną, dla której podstawą wyliczenia jest kwota 100% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w IV kwartale roku poprzedniego. Składka w tej wysokości obowiązuje od 1 stycznia do 31 grudnia danego roku.

Prowadzenie kilku działalności, z których przychody są opodatkowane inną formą opodatkowania (lub nastąpiła zmiana tej formy)

Osoby prowadzące kilka rodzajów działalności i stosujące różne formy opodatkowania miesięczną składkę zdrowotną na ubezpieczenie zdrowotne obliczają odrębnie dla każdej z form podatkowych (zasady ogólne, ryczałt od przychodów ewidencjonowanych, karta podatkowa) od podstawy wymiaru ustalonej odrębnie dla działalności opodatkowanej daną formą.

Dotyczy to sytuacji, gdy dana osoba prowadzi kilka rodzajów działalności gospodarczej równolegle i stosuje różne formy opodatkowania lub gdy w trakcie miesiąca kalendarzowego zmienia się formę opodatkowania lub podejmowana jest dodatkowa działalność, dla której właściwą jest inna forma opodatkowania niż dotychczas stosowana.

Jeżeli prowadzona jest więcej niż jedna pozarolnicza działalność, ale do każdej z nich jest stosowane opodatkowanie na zasadach ogólnych, to składka na ubezpieczenie zdrowotne jest opłacana od sumy dochodów.

Ubezpieczony, który prowadzi kilka rodzajów pozarolniczej działalności i nie uzyskuje przychodów kwalifikowanych dla celów podatkowych jako przychody z działalności gospodarczej, składkę na ubezpieczenie zdrowotne opłaca od podstawy wymiaru wynoszącej 100% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w IV kwartale odrębnie od każdego rodzaju prowadzonej działalności.

Przykład

X jest wspólnikiem w dwóch jednoosobowych spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością oraz w dwóch spółkach komandytowych. Dla celów podatkowych nie uzyskuje przychodów z działalności gospodarczej. X zobowiązany jest do opłacania składki na ubezpieczenie zdrowotne od każdego rodzaju pozarolniczej działalności (w tym od każdej spółki danego rodzaju odrębnie). Oznacza to, że opłaca składkę w poczwórnej wysokości od podstawy wyliczonej jako: 4 × 100% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w IV kwartale.

Jeśli w trakcie roku kalendarzowego prowadzący działalność stosuje różne formy opodatkowania, to do wyliczenia składki (miesięcznej, jak i rocznej) dla danej formy opodatkowania uwzględnia jedynie te przychody, które uzyskiwał w ramach działalności opodatkowanej daną formą opodatkowania.

Przedsiębiorcy mogą stosować w trakcie roku kalendarzowego różne formy opodatkowania, w związku ze zgłoszeniem zmiany stosowanej formy opodatkowania na inną, z zamknięciem, a następnie ponowną rejestracją działalności w tym samym lub kolejnym miesiącu albo z jednoczesnym prowadzeniem różnych rodzajów pozarolniczej działalności opodatkowanych na różnych zasadach. W związku z tym za ten rok konieczne jest obliczenie i zastosowanie rocznej składki od rocznej podstawy jej wymiaru odrębnie w odniesieniu do okresów, w których była stosowana dana forma opodatkowania.

Osoba, która stosuje za część roku opodatkowanie podatkiem liniowym, a za pozostałą część opodatkowanie według innych zasad, za okres prowadzenia działalności gospodarczej, z której przychody były opodatkowane podatkiem liniowym, stosuje stopę procentową składki 4,9%, a za pozostałe miesiące prowadzenia działalności stopę procentową 9%.

Przykład

X prowadzi działalność gospodarczą od 2015 r. Do czerwca 2022 r. opłacał podatek zryczałtowany, a od lipca 2022 r. podatek na zasadach ogólnych, według skali. Za okres od stycznia do czerwca 2022 r. uzyskał przychody w wysokości 270 000 zł. Natomiast za okres od lipca do grudnia 2022 r. uzyskał dochód w wysokości 95 000 zł. Tym samym X zobowiązany jest ustalić roczną podstawę wymiaru składki odrębnie dla każdej z form opodatkowania:

— za okres stosowania ryczałtu jako: 6 × 100% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w IV kwartale (6 miesięcy × × podstawa obowiązująca dla tego limitu przychodów),

— za okres stosowania zasad ogólnych opodatkowania: w wysokości uzyskanych dochodów, tj. w wysokości 95 000 zł (wysokość dochodów jest wyższa od minimalnej podstawy rocznej obliczonej jako: 6 × 3010 zł = 18 060 zł).

Do okresu prowadzenia działalności koniecznego do ustalenia miesięcznej i rocznej składki zdrowotnej nie uwzględnia się okresów, w których dana osoba nie podlega ubezpieczeniu zdrowotnemu z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności. Dotyczy to osób, które przez część roku spełniają warunki do podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników[9], i osób, które nie podlegają ustawodawstwu polskiemu.

Stopa procentowa składki zdrowotnej i zasady jej finansowania

Stopa procentowa składki na ubezpieczenie zdrowotne jest jednakowa dla wszystkich ubezpieczonych, z wyjątkiem osób prowadzących pozarolniczą działalność, którzy opłacają podatek dochodowy w formie podatku liniowego. Wynosi ona 9% podstawy wymiaru. W przypadku osób prowadzących działalność i opłacających podatek dochodowy w formie podatku liniowego stopa procentowa składki wynosi 4,9%. Wysokość ta obowiązuje począwszy od rozliczeń składek za luty 2022 r. Wyjątkiem jest sytuacja, kiedy składka zdrowotna ustalona w ten sposób będzie niższa niż kwota 9% minimalnego wynagrodzenia. Wtedy składka musi zostać podniesiona do tej kwoty. Tym samym oznacza to, że podstawą wymiaru składki w takiej sytuacji jest kwota minimalnego wynagrodzenia.

Przykład

X prowadzi działalność gospodarczą opodatkowaną według zasad ogólnych (podatek liniowy) od 1 lutego 2022 r. Dochód z działalności gospodarczej w lutym wyniósł 4000 zł, a w marcu 2022 r. — 6000 zł. Minimalne wynagrodzenie w 2022 r. wynosi 3010 zł, a 9% minimalnego wynagrodzenia to 270,90 zł. Wyliczenie wysokości składki:

— za marzec 2022 r.: 4,9% × 4000 zł = 196 zł,

— za kwiecień 2022 r.: 4,9% × 6000 zł = 294 zł.

Minimalna miesięczna wysokości składki w roku składkowym 02/2022-01/2023 wynosi: 9% × 3010 zł = 270,90 zł. Należna do zapłaty składka na ubezpieczenie zdrowotne wyniesie więc za marzec 270,90 zł (podstawa wymiaru 3010 zł), a za kwiecień — 294 zł (podstawa wymiaru 6000 zł).

Składki na ubezpieczenie zdrowotne a kilka tytułów do tego ubezpieczenia

W przypadku prowadzenia pozarolniczej działalności (współpracy) i jednocześnie uzyskiwania przychodu z innego tytułu składkę na ubezpieczenie zdrowotne opłaca się z każdego z tych tytułów odrębnie. Sytuacja taka ma miejsce w przypadku zbiegu tytułów do ubezpieczeń, na przykład wtedy, gdy prowadzenie działalności jest połączone z zatrudnieniem na podstawie umowy o pracę lub umowy zlecenia, pozostawaniem w stosunku służbowym albo też z posiadaniem prawa do emerytury lub renty.

Więcej niż jedną składkę na ubezpieczenie zdrowotne opłaca się również wtedy, gdy prowadzi się kilka rodzajów pozarolniczej działalności.

Pozarolnicza działalność i ustalone prawo do emerytury lub renty

Osoby prowadzące działalność i pobierające emeryturę lub rentę, w tym rentę socjalną i strukturalną, nie opłacają składki na ubezpieczenie zdrowotne, jeśli spełniają łącznie poniższe warunki:

- ❒ prowadzą pozarolniczą działalność lub są osobami współpracującymi, których przychody z tego tytułu nie przekraczają miesięcznie wysokości 50% kwoty najniższej emerytury,
- ❒ miesięczna wysokość pobieranej emerytury lub renty nie przekracza kwoty minimalnego wynagrodzenia.

Co ważne, do ustalenia wysokości przychodów z więcej niż jednego rodzaju działalności uwzględnia się przychody uzyskane w ramach wszystkich jej rodzajów.

Osoby prowadzące pozarolniczą działalność/współpracujące, które mają ustalone prawo do emerytury lub renty, nie opłacają składki na ubezpieczenie zdrowotne od dodatkowych przychodów, gdy miesięczna wysokość pobieranej emerytury lub renty nie przekracza kwoty minimalnego wynagrodzenia, a podatek dochodowy jest opłacany w formie karty podatkowej. W takiej sytuacji osoby prowadzące działalność podlegają ubezpieczeniu zdrowotnemu, ale są zwolnione z opłacania składek na to ubezpieczenie. Mają one jednak obowiązek zgłosić się do ubezpieczenia oraz składać dokumenty rozliczeniowe, w których wykazuje się podstawę wymiaru składki ustaloną zgodnie z obowiązującymi zasadami oraz składkę w wysokości 0 (zero) zł.

Jeśli osoba współpracująca nie może spełnić przesłanki dotyczącej formy opodatkowania (karta podatkowa), ale jej emerytura lub renta nie przekracza miesięcznie kwoty minimalnego wynagrodzenia, osoba ta nie ma obowiązku opłacania składki z tytułu współpracy, gdy osiągany z tego tytułu przychód nie przekracza miesięcznie 50% kwoty najniższej emerytury (w tym przychód ze stosunku pracy, jeśli podstawą współpracy jest umowa o pracę).

Pozarolnicza działalność i umiarkowany lub znaczny stopień niepełnosprawności

Osoby prowadzące działalność/współpracujące, które mają orzeczenie o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności, nie muszą opłacać składki na ubezpieczenie zdrowotne, jeśli ich przychody z tytułu działalności nie przekraczają miesięcznie wysokości 50% kwoty najniższej emerytury, a podatek dochodowy opłacają w formie karty podatkowej.

W każdym z tych przypadków podlegają one ubezpieczeniu zdrowotnemu, ale nie muszą opłacać składki na to ubezpieczenie. Mają jednak taki sam obowiązek zgłoszenia się do ubezpieczenia, jak wskazane wcześniej osoby pobierające emerytury lub renty.

Prowadzący działalność/współpracujący, którzy mają orzeczenie o umiarkowanym lub znacznym stopniu nie-

pełnosprawności i uzyskują przychody jedynie z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności lub współpracy, składkę na ubezpieczenie zdrowotne opłacają w wysokości, która nie przekracza zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych.

Opisana zasada nie dotyczy osób, które opłacają podatek w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych lub w formie karty podatkowej. W takiej sytuacji nie wpłacają bowiem zaliczek na podatek dochodowy.

Pozarolnicza działalność i zasiłek macierzyński

Osoby, które nie zakończyły pozarolniczej działalności ani jej nie zawiesiły, a jednocześnie pobierają zasiłek macierzyński mają obowiązek opłacania składki na ubezpieczenie zdrowotne z tytułu działalności, chyba że kwota zasiłku nie przekracza miesięcznie kwoty świadczenia rodzicielskiego (1000 zł miesięcznie).

Pozarolnicza działalność osoby duchownej

Osoby duchowne, które jednocześnie prowadzą działalność, odprowadzają składkę na ubezpieczenie zdrowotne tylko z tytułu prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej.

Pozarolnicza działalność rolnika

Osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą lub współpracujące, które wybrały ubezpieczenie społeczne rolników, składkę na ubezpieczenie zdrowotne odprowadzają tylko z tytułu bycia rolnikiem.

Działalność gospodarcza i ryczałt od przychodów ewidencjonowanych

Osoby, które prowadzą działalność gospodarczą i pozostają równocześnie w stosunku pracy, a ich podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne z tytułu zatrudnienia nie przekracza minimalnego wynagrodzenia za pracę, są zwolnione z obowiązku opłacania składki zdrowotnej z tytułu prowadzenia tej działalności, jeżeli uzyskują dodatkowe przychody z działalności pozarolniczej w wysokości nie wyższej niż 50% minimalnego wynagrodzenia oraz gdy opłacają od tych przychodów podatek dochodowy w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych. Zwolnienie to obejmuje również osoby korzystające z „ulgi na start".

Osoby te zobowiązane są także do zgłoszenia się do ubezpieczenia i przedstawiania informacji o podstawie wymiaru składki, ustalonej zgodnie z zasadami oraz o wysokości składki zdrowotnej (zero zł).

Zmiana zasad pomniejszania składki

Składka na ubezpieczenie zdrowotne jest miesięczna i niepodzielna. Nie można pomniejszać jej ani proporcjonalnie do liczby dni podlegania ubezpieczeniu zdrowotnemu w danym miesiącu kalendarzowym, ani za okresy pobierania zasiłku chorobowego, ani też za okresy pobierania zasiłku macierzyńskiego z ubezpieczenia z tytułu pozarolniczej działalności.

Do końca 2021 r., jeśli składka na ubezpieczenie zdrowotne obliczona przez płatnika była wyższa od zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych obliczonej przez tego płatnika, składkę za poszczególne miesiące obniżało się do wysokości tej zaliczki.

Od 1 stycznia 2022 r. składka zdrowotna nie jest pomniejszana do kwoty faktycznej zaliczki za dany miesiąc, tylko do kwoty odpowiadającej kwocie zaliczki na podatek dochodowy, obliczanej zgodnie z przepisami obowiązującymi 31 grudnia 2021 r.

Rozliczenie składki zdrowotnej

Dla większości płatników od początku 2022 r. zmienia się termin przekazywania dokumentów rozliczeniowych i opłacania składek na ubezpieczenie zdrowotne oraz ubezpieczenia społeczne[10]:

- ❒ do 15. dnia następnego miesiąca będą je opłacać i rozliczać za dany miesiąc płatnicy posiadający osobowość prawną (m.in. spółki kapitałowe, akcyjne i spółki z o.o., spółdzielnie, stowarzyszenia, fundacje),
- ❒ do 20. dnia następnego miesiąca pozostali płatnicy, w tym opłacający składki wyłącznie na własne ubezpieczenia i spółki osobowe (jawne, partnerskie, komandytowe, komandytowo-akcyjne).

Nowe terminy dotyczące opłacania składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy i Fundusz Solidarnościowy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych oraz Fundusz Emerytur Pomostowych obowiązują w dokumentach składnych za styczeń 2022 r. i za kolejne miesiące.

W związku ze zmianami podstawy wymiaru składki zdrowotnej za osoby prowadzące pozarolniczą działalność od stycznia 2022 r. zmienią się wzory dokumentów rozliczeniowych (formularze ZUS DRA i ZUS RCA). W dokumentach tych przedsiębiorcy będą podawali dodatkowo także informacje dotyczące m.in. formy opodatkowania w danym miesiącu, osiągnięty przychód lub dochód oraz rozliczenie składki zdrowotnej osób, które podlegają wyłącznie temu ubezpieczeniu.

Kolejna zmiana obowiązująca od stycznia 2022 r. dotyczy obowiązku comiesięcznego przekazywania dokumentów rozliczeniowych. Z powodu zmian w ustalaniu składki zdrowotnej osoby prowadzące działalność gospodarczą opłacające składki na własne ubezpieczenia lub osoby z nimi współpracujące są obowiązane za okres od stycznia 2022 r. co miesiąc przekazywać dokumenty rozliczeniowe do ZUS. Zwolnienie ze składania dokumentów będzie dotyczyło tylko duchownych, osób składających dokumenty za nianie oraz osób, które podlegają dobrowolnie ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym.

Rozliczenie opłaty składki na ubezpieczenie zdrowotne za dany rok składkowy następuje w dokumentach rozliczeniowych za luty następnego roku. Pierwsze rozliczenie nastąpi w dokumentach za luty 2023 r. Płatnik

zobowiązany jest dopłacić składkę w terminie opłacania składek za luty, tj. do 20 marca danego roku.

Podsumowanie

Zmiana zasad ubezpieczenia zdrowotnego osób prowadzących pozarolniczą działalność powoduje ich powiązanie z formą opodatkowania tej działalności.

Od stycznia 2022 r. prowadzący działalność ustalają podstawę wymiaru składki zdrowotnej w powiązaniu z uzyskiwanymi dochodami lub przychodami z działalności, co wiąże się z obowiązkiem raportowania tej informacji do ZUS. Nowa grupa ubezpieczonych została zwolniona z obowiązku opłacania składki zdrowotnej. Obniżono też stopę procentową tej składki dla przedsiębiorców opodatkowanych podatkiem liniowym lub w formie karty podatkowej.

Ponadto wprowadzono instytucję rocznego rozliczenia składki zdrowotnej i jednocześnie roczną minimalną podstawę wymiaru tej składki dla niektórych grup (wydzielonych według formy opodatkowania) prowadzących działalność albo korzystających z ulgowego oskładkowania („ulgi na start"). Natomiast miesięczną podstawę wymiaru składki zdrowotnej dla prowadzących działalność i korzystających z „ulgi na start" opodatkowanych w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych można ustalać na podstawie przychodów uzyskanych w poprzednim roku kalendarzowym.

Od 1 stycznia 2022 r. ma też miejsce podwyższenie miesięcznej podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie zdrowotne osób prowadzących pozarolniczą działalność, które nie osiągają przychodów ani dochodów z działalność gospodarczej i które nie są opodatkowane w formie karty podatkowej, ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych lub nie opłacają podatku na zasadach ogólnych.

Ponadto w przypadku osób prowadzących działalność albo korzystających z „ulgi na start" opodatkowanych w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych albo opłacających podatek dochodowy na zasadach ogólnych, które nie przekażą informacji o miesięcznym przychodzie lub dochodzie z działalności gospodarczej, ZUS będzie mógł ustalić tymczasowo miesięczną podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie zdrowotne.

Aby ułatwić osobom prowadzącym pozarolniczą działalność i współpracującym obliczenie prawidłowej wysokości składki na ubezpieczenie zdrowotne, ZUS przygotował specjalny kalkulator do jej wyliczenia. Kalkulator jest dostępny na stronie internetowej www.zus.pl. Tym samym Zakład wychodzi naprzeciw oczekiwaniom przedsiębiorców w trosce o prawidłowe rozliczanie przez nich danin publicznych, ułatwiając stosowanie tych skomplikowanych przepisów.

Opisane w treści zasady dotyczą obejmowania ubezpieczeniem zdrowotnym osób prowadzących pozarolniczą działalność i osób współpracujących. Nie odnoszą się do nowych obowiązków tej części z nich, którzy są pracodawcami opłacającymi składki i zaliczki na podatek dochodowy za swoich pracowników, chociaż w tym zakresie także zaistniały istotne zmiany wymagające odrębnej analizy. Taka analiza będzie przedmiotem odrębnego artykułu.

Przypisy/Notes

[1] Ustawa z 29 października 2021 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw (DzU poz. 2105).

[2] DzU z 2021 r. poz. 423 z późn. zm.

[3] DzU z 2021 r. poz. 1285 z późn. zm.

[4] Ustawa z 29 października 2021 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym (cyt. w przypisie 1) oraz ustawa z 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (DzU z 2021 r. poz. 1285 z późn. zm.).

[5] Ustawa z 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (DzU z 2020 r. poz. 35 z późn. zm.).

[6] W rozumieniu ustawy z 6 marca 2018 r. — Prawo przedsiębiorców (DzU z 2021 r. poz. 162 ze zm.) lub ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (DzU z 2021 r. poz. 423 ze zm.).

[7] Przeciętne miesięczne wynagrodzenie oznacza przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw w IV kwartale roku poprzedniego, włącznie z wypłatami z zysku, ogłaszane przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski".

[8] Na podstawie przepisów ustawy z 6 marca 2018 r. — Prawo przedsiębiorców.

[9] Art. 5a ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (DzU z 2021 r. poz. 266 ze zm.).

[10] Art. 47 ust. 1 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych. Dla jednostek budżetowych i samorządowych zakładów budżetowych termin opłacania składek i przesłania deklaracji rozliczeniowych nie zmienił się (do 5 dnia następnego miesiąca).

Bibliografia/References

Literatura/Literature

Safjan, W. (2022). *Składka zdrowotna w biznesie w 2022 roku*. Gdańsk: ODDK.

Uścińska, G. (2019). *Prawo ubezpieczeń społecznych, Zasady, finansowanie, organizacja*. Warszawa: Wydawnictwo C.H.Beck.

Uścińska, G. (2020). *Prawo zabezpieczenia społecznego*. Warszawa: Wydawnictwo C.H.Beck.

ZUS (2021). *Zabezpieczenie społeczne w Polsce*. Warszawa: Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

ZUS (2021). *Zabezpieczenie społeczne w Polsce*. Warszawa: Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

ZUS (2022). *Zmiany od 1 stycznia 2022 r. w ustawie o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz w ustawie o systemie ubezpieczeń społecznych*. https://www.zus.pl/o-zus/o-nas/programy-transformacji-cyfrowej-zus/zmiany-od-2022-r./ materialy-informacyjne

Akty prawne/Legal acts

Ustawa z 29 października 2021 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw, DzU poz. 2105.

Ustawa z 6 marca 2018 r. — Prawo przedsiębiorców, DzU z 2021 r. poz. 162 z późn. zm.

Ustawa z 6 marca 2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy, DzU z 2020 r. poz. 2296 z późn. zm.

Ustawa z 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, DzU z 2021 r. poz. 1285 z późn. zm.

Ustawa z 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, DzU z 2021 r. poz. 685 ze zm.

Ustawa z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, DzU z 2021 r. poz. 423 z późn. zm.

Ustawa z 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, DzU z 2021 r. poz. 1993 ze zm.

Prof. dr hab. Gertruda Uścińska, profesor nauk prawnych, pracownik naukowy i wykładowca na Uniwersytecie Warszawskim. Przewodnicząca Komitetu Nauk o Pracy i Polityce Społecznej PAN oraz członek wielu ciał naukowych, opiniodawczych i zespołów eksperckich. Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Specjalizuje się w prawie Unii Europejskiej i międzynarodowym prawie socjalnym. Uznany autorytet w kraju i za granicą w dziedzinie prawa pracy, zabezpieczenia społecznego, koordynacji systemów zabezpieczenia i swobody przepływu osób; ekspert europejski w programach badawczych uczelni wyższych i instytutów naukowo-badawczych państw członkowskich Unii Europejskiej w związku z realizacją programów unijnych. Autorka licznych publikacji z zakresu polityki społecznej, zabezpieczenia społecznego, prawa europejskiego, porównawczej polityki społecznej. Posiada wieloletnie doświadczenie w stosowaniu prawa ubezpieczeń społecznych i międzynarodowego prawa socjalnego. Uhonorowana odznaczeniami międzynarodowymi i krajowymi. Laureatka wielu nagród i wyróżnień przyznawanych przez instytucje publiczne, uczelnie, gremia naukowe i organizacje społeczne.

Prof. dr hab. Gertruda Uścińska, Professor, PhD in Law, researcher and lecturer at the University of Warsaw. A chair person of the Committee on Labour and Social Policy of the Polish Academy of Sciences as well as many scientific, advisory bodies and expert teams. President of the Social Insurance Institution (ZUS). Specialist in European Union law and international social law. A recognised authority in the country and abroad in the field of labour law, social security, EU coordination of social security and free movement of persons. European expert in research programs of universities and research institutes of the EU Member States in connection with the implementation of EU programs. Author of numerous publications on social policy, social security, European law and comparative social policy. Many years of experience in the application of social insurance law and international social law. Honoured with international and national decorations. Winner of many awards and distinctions granted by public institutions, universities, scientific bodies and NGOs.

Księgarnia internetowa Polskiego Wydawnictwa Ekonomicznego
zaprasza na zakupy **z rabatem 15%**

www.pwe.com.pl